

**Rigor Moderatus Doctrinæ Pontificiæ Circa Usuras A SS.
D. N. Benedicto XIV. Per Epistolam Encyclicam Episcopis
Italiæ Traditus**

Specimina ulteriora exhibens Moderationis Pontificiæ, à P. Concina violatæ

Zech, Franz Xaver

Ingolstadii, 1751

Art. 3. Acta Romæ circa hoc negotium.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-63780](#)

breviter dicerentur, intelligendis, & ad quodvis incidens particolare factum applicandis, quam in percipiendis & ad casus singulares aptandiis iis, quae in aliis libris satis accurate tractata essent. Uberior hujus responsi declaratio à Principe petita, & ab Ingolstadiensibus redditâ fuit. Cùm autem Princeps plurimum in Theologis Romanis confideret, exemplum tum Responsi, tum Declarationis Romam missum est, & approbatum à P. PARRA, STEPHANO TUCCIO, JACOBO PÆZ, FRANCISCO SUAREZ, ROBERTO BELLARMINO, quorum autographas subscriptiones mihi videre licuit.

§. 257.

Non omnes Professores Ingolstadienses ejusdem opinio-
nis erant. Aliud enim Responsum ad dictas Principis inter-
rogationes in eadem Academia circa illud tempus, nempe
Anno 1580. juxta sensum & genium suum formavit NICOLAUS EVERHARDUS Junior, quod impresso Volumini
primo Consiliorum illius Authoris insertum legitur, addita
subscriptione per generale vocabulum *Facultatis Theologice & Juridice*. Singulos non consensisse, ex priore Responso
patet. EVERARDUS enim census ad libitum emptoris re-
dimibiles judicabat usurarios, & circa alias quoque articu-
los severiorem doctrinam tenebat.

§. 258.

Cùm WILHELMUS Doctores Provinciae suæ circa hoc negotium concordes non reperiret, instabat ferventer apud Summum Pontificem GREGORIUM XIII. ut ab Apostolica Sede edoceretur, quid sibi statuendum pro sua Provincia esset. Ad responsum Apostolicæ Sedis maturandum volebat, ut Gaspar Hayvodus Romam pergeret. Cùm autem eo tempore, scilicet 1. Augusti 1580. Everardus Mercuria-

X 2

nus

Art. 2.
ACTA RO.
MÆ CIRCA
HOC NE-
GOTIUM.
Rome
examina
tur

164 CAP. II. De Pecun. collocanda ad lucrum per Contractum:

nus Præpositus Generalis Societatis Jesu diem supremum obiisset, & pro novo ejusdem Societatis Capite diligendo, Comitia indicta essent ad mensem Februarium Anni 1581. in quibus P. Claudius Aquaviva electus fuit, voluit Pontifex, ut ea occasione ex Universitate Ingolstadiensi Romam veniret P. Gregorius de Valentia, quem rerum Germanicarum scientissimum noverat, & plurimum aestimabat. Hic igitur comitatus est P. Paulum Hoffæum, qui ex munere Provincialis, quod per Germaniam Superiorem gerebat, ad electionem properabat. Peracta electione, aliisque domesticis negotiis transactis, finis Comitiis dabatur 22. Aprilis, & simul initium examinandis variis quæstionibus de contractu in usuræ suspicionem vocato. Voluit enim Summus Pontifex, ut Claudius Aquaviva deputaret quosdam causæ huic ponderandæ Propositus his Deputatis fuit Casus à Duce Bavariæ missus, cum viginti septem Conclusionibus, quæ haud dubie ab Hayvodo conceptæ fuerant; ad amissim enim respondent doctrinæ ab ipso in Dilingana Academia traditæ, ac insertas ultimo loco habent decisiones in Responso Everhardi (§. 257.) propugnatas. Hæ igitur sunt famosæ illæ Congregationes, quibus se interfuisse Gregorius de Valentia sæpius in libris suis testatur.

§. 259.

Forma
Contra-
ctus:

Proponebatur Deputatis Forma Contractus in Germania passim celebrati, de quo ultima resolutio petitur, his verbis: *Titius in Germania pecuniam habens, eandem Sempronio cuiusvis conditionis homini, ad nullum certum usum, sed pro arbitrio debitoris distrahendam, ea lege tradit, ut Titius ex pacto & civili obligatione (que aliquando in iisdem literis, interdum in aliis adjicitur) jus habeat, quamdiu eadem pecunia apud Sempronium relinquitur, accipendi quot annis ab eodem Sempronio quinque florenos pro singulis centenariis, & postea totam quaque summam capitalem. De tempore autem, quo restitutio capitalis fieri debeat, licet*

cet interdum aliquid certi determinetur, ut plurimum tamen nihil statuitur, sed tam Titio, quam Sempronio plena potestas relinquatur, ut quandocunque voluerit (utilitate interim percepta in partem sortis non computata) contractum rescindere possit, dummodo is, qui contractum rescindit, alterum sex menses antea præmoneat. Ex vi autem contractus aut parti adjecti Titius annui lucri, aut summe capitalis perdendæ nullum periculum subit, sed sive Sempronius fruſtificet, sive non, jus habeat ab eo exigendi lucrum quinarium annum pro omni centenario, & sive vivat Sempronius, sive moriat, Titius ab illo vivente, aut illo mortuo, ab ejus hærede summam capitalem recuperat, nihil quod interim accepit, restituens. De hoc supradicto Contractu, cum varia à variis in utramque partem proferantur, ad multæ gravamina conscientiæ, graviaque incommoda vitandi, quid de ipsis sequentibus propositionibus judicari debeat, ultima & se uia definitio petitur. Huic Casui subjectæ erant 27. propositiones, quarum prima his verbis concipiebatur: Supradictus Contractus ex parte Titii, usurarius contractus est, jure humano, jure Divino scripto, & jure nature probibitus; sit enim conventio de lucro ultra capitale in eo contractu, qui ad nullum aliud contractus genus referri potest, quam ad contractum mutui. Cæteræ propositiones necessaria consecutione ex hac prima fluebant.

§. 260.

Pro decisione rite facienda, animadvertebant Theologi, circumstantias particulares, quibus hic aut ille contractus sciri non posse; factum autem, quod sine differentia commune est omnibus, ita se habere: Titius centenaria summa Sempronio tradita, cum eo paciscitur de quinario lucro quotannis, securo capitali & lucro, potestate utrique parti reflecta rescindendi contractum, modò ad semestre spatium præmoneat ea de re socium.

X. 3. usum amissum hæc. §. 261.

§. 261.

*Diversi
modi con-
trahendi.*

In hoc facto secernebant diversos modos, quibus contractus fieri, & annua quinque pro centum obtineri possint. Primus modus, ajunt, est per contractus explicitos, vel per tria pacta in eodem contractu explicita, unum quidem societatis, alterum Asssecurationis lucri, tertium Asssecurationis Capitalis. Secundus est per Censum realem utrinque redimibilem: & quia res, in qua fundatus est Census, posset interim perire, potest huic contractui addi alias contractus asssecurationis Capitalis, ut quamvis res pereat, ipsum salvum maneat. Tertius est per Censum personalem, etiam redimibilem utrinque, & cum assecuratione Capitalis, si interim persona vel ejus industria periret. Quartus est per expressum mutui contractum, in quo aliqui volunt licitum esse personis saltem miserabilibus, accipere lucrum à non miserabilibus. Quintus modus est etiam in mutuo, quando is qui mutuum accipit, ultro & sponte reddere lucrum se dicit, aut manifestis id indicis ostendit, ad quod tamen se obligat per contractum, ita ut mutuanti jus faciat lucrum recuperandi. Sextus est, quando nullus exprimitur specialis modus contrahendi, sed sub communi quadam forma dicitur, do tibi censem, ut des mihi quinque quot annis, salvo lucro & capitali, quod facere intendo meliori & justiori modo, quo fieri potest: qui quidem contractus quidam genericus esse videatur, cùm ad nullam sit certam speciem determinatus.

§. 262.

*Detegitur
inhonestas
contra-
ctus,*

Singulos hos contrahendi modos accuratè perpendebant, secernendo certa à dubiis. Facilè dein conveniebant, contractum eo quo propositus erat, modo consideratum, ad nullam aliam speciem, quàm mutui reduci posse: Census enim vel Societatis contractum intervenire non posse credebant, eo quòd cum *cujusvis conditionis homine* iniri ponatur, sine

sine ullo personarum delectu. Si verò cum delectu personarum fieret, scilicet cum tali persona, quæ vel bona fructifera possideret, vel notabili industria polleret, posse contractum hunc habere rationem Societatis licitæ vel Census utrinque redimibilis dicebant, quem utrumque servatis justitiae limitibus licitum existimabant, saltem in locis, ubi Constitutio PII V. non esset recepta.

§. 263.

Post hæc propositionibus viginti septem sibi exhibitis sub quæ sub insinuata fere distinctione solutionem subjungunt: ex damnationibus omnibus autem hinc inde disputatis duodecim quæstiones fictione, controversas erunt, adjectis responsionibus, quæ quantum ad præsentem materiam attinet, in hoc collimant, I. Factum propositum, si secundum generalem suam rationem nude consideretur, non esse ita justum aut per se licitum, ut non possit injustè fieri: II. Neque illicitum esse per se, si sumatur in genere: si autem in particulari sumatur nulla mentione certi cuiusdam contractus, illicitum esse, quando sine personarum delectu sit cum cuiusvis conditionis homine. III. Generalem notitiam hujus facti in genere sumpti non satis esse ad ullum condemnandum vel probandum, quia nullus facit rem in genere; sed generalem notitiam facti in particulari, quando contractus exprimitur sine personarum delectu, etiamsi nulla specialis ratio mutui, vel alterius contractus exprimatur, sufficientem esse ad omnes damnandos, qui ita contrahunt, quia tunc nisi mutui contractus esse non potest & intrinsecè malus est. IV. Tolerabile tamen esse lucrum quinariaum pro centenario, quando tres contractus concurrunt, Societatis, Assecurationis Capitalis, & lucri minoris certi, ita ut nec obligandi sint ad restitutionem, qui jam ex contractu lucrum reportarunt; neque neganda sit ablolutio his, qui tali modo contrahere voluerint. (a) V. Tolerabile etiam esse ex natura rei illud lucrum, si fiat per Censem super

per bonis fructiferis utrinque redimibilem , etiam cum pacto
assecurationis , censu tamen propter tale pactum diminuto . VI. Censum personalem super persona non fructifera non
esse tolerabilem : & licet super persona fructifera propter no-
tabilem aliquam industriam ex natura rei sit tolerabilis , ta-
men ob magna pericula , ne debitæ circumstantiæ non ser-
ventur , communiter non esse tolerandum . VII. Tolerabi-
lem esse Censum utrinque redimibilem super bonis fructiferis
in iis tantum locis , ubi Constitutio PII V. non est in usum
deducta . VIII. Item in iis terris Imperii , in quibus Con-
stitutio Imperialis prohibens Censum utrinque redimibilem non
est promulgata , aut non recepta : in terris autem , ubi Con-
stitutio Imperialis taxat pretium Census ex altera parte redi-
mibilis , ut sit tantum quinque pro centum , non fore ju-
stum pretium quinque pro centum in censu utrinque redimi-
bili cum prædicta Assecuratione . IX. Non posse esse justum
hoc lucrum , ea præcisâ ratione , quod illud personæ misera-
biles recipient , neque ullam consuetudinem , aut bona inten-
tione , vel recto fine illum contractum justificari posse , cùm
sit per se malus , si alia non addatur , quām circumstantia
personæ miserabilis . X. Frustra dici , donari aut ultro pen-
di , quod ex civili obligatione redditur , quæ jus facit alteri ad
petendum , quamvis in vitæ subsídium dari dicatur , aut qua-
cunque alia bona intentione , sed non ex mutuo , modò non
nisi mutuanti reddatur per contractum , civilis obligationis
productivum . XI. Quando à contrahentibus expressè dici-
tur , velle se meliori aut justiori modo , quo fieri potest , con-
trahere , quamvis ipsi speciem expressam modi talis ignorent ,
si tamen circumstantiæ respondeant à parte rei , ita ut cum
mercatore , vel persona industria , non habente bona fructi-
fera contrahant , non esse dubium , contractum hunc quin-
que pro centum licitum esse , & non injustum lucrum , quod
inde reportatur . Referunt se Romani Theologi quoad istud
ultimum punctum ad Articulum suum sextum antea posi-
tum ,

tum, in quo tenent, talem contractum cum dicta clausula factum, quamvis expressè neque census sit, neque societas; implicitè tamen & virtualiter ad unam reduci harum specierum, ita ut, si cum Mercatore vel persona industria ineatur, sit contractus societatis; si verò cum persona habente bona fructifera, Censem posse evadere utrinque redimibilem; vide ri enim contrahere secundùm consuetudinem, & modum consuetum aliorum.

(a) Ex hoc intelligitur malè dici à P. CONCINA de *Contr. trim.*
Diss. I. c. 6. §. 6. nullius momenti esse narrationem P. VALENTIÆ, qui *tom. 3. Disp. 5. q. 24. de Contract. punct. 2.* dicit, sententiam de Contractu trini licentia se præsente placuisse Romæ *multis & doctissimis Theologis re tota diligenter excusa.* Combinare P. Concina non potest id quod GREGORIUS XIII. scribit ad Wilhelmum Ducem, quod rem omnem diligentissimè consideraverit, *doctissimosque viros adhibuerit*: credit enim P. Concina, *alios fuisse viros doctissimos*, quos Pontifex adhibuit, *alios autem, Theologos doctissimos*, de quibus Valentia loquitur, putat que standum esse Theologis Pontificio judicio doctissimis, qui Contractum trinum usuraria pravitate inquinatum declararunt. Non vult quidem falsitatis arguere P. de Valentia, sed solum dicit, nullius esse momenti quod ille scribit. Vult dein ut colligatur, *quanta sit fides adhibenda Theologie Moralis Tractatoribus.* Fatetur tamen, P. Valentiae testimonium, multum fucum facturum esse, nisi haberemus Pontificium decretum, quo definitur contractum usurarium esse, etiam judicio doctissimorum Theologorum. Patet ex his errare P. Concinam ex præcepta sua opinione, quod Contractus trinus damnatus sit per Decisionem à GREGORIO XIII. missam in Bavariam. Idem prorlus fuerunt Theologi doctissimi de quibus GREGORIUS, & de quibus P. VALENTIA: nequaquam isti improbarunt Contractum trinum, sed contractum illum, cuius forma ex Bavaria missa est Romam, censuerunt esse talem, ut non possit reduci nisi ad mutuum. Optimè igitur convenient literæ GREGORII XIII. cum dictis P. VALENTIÆ: optinè hujus testimonium *veluti oraculum* opponitur malignis quibusdam Theologiæ Moralis Tractatoribus, utpote quod non fucum facit, sed ostendit, quid eo tempore Romæ senserint *Viri Pontificio Ju-*
Diss. III. Y *dicio*

dicio doctissimi, quorum tractatum integrum in illis conventibus de hac materia confeatum in manibus habeo, & ex illo desumo, nullius momenti esse id omne, quod hac de re scribit P. CONCINA. Facile mihi persuaderi patiar, alios quoque consultos esse à Summo Pontifice: id tamen patet, Decisionem Pontificiam in has terras missam, accurate respondere menti Theologorum Societatis JESU, de quibus loquitur VALENTIA.

§. 264.

Et decidi- Hæc fuerunt sensa Romanorum Theologorum è Societate JESU ad Casum à GUILIELMO Bavariae Duce propositum, ex quibus fere verbotenus formata est Decisio, quam GREGORIUS XIII. Literis ad Duce datis adjecit. Ipsas quidem Literas Pontificis, quas BALLARINUS ex Bibliotheca Mediolanensi deprompsit, reperire non potui: Resolutionis tamen ad Casum positum datae exempla plura in manus meas venerunt hoc tenore: Contractus modo & forma prædictis usurarius est, neque enim ad aliam speciem, quam mutui cum conventione lucri ex eodem mutuo accepti reduci potest. Ex quo consequitur, ut per nullam consuetudinem aut legem humanam excusari, neque ulla contrabentium, etiam bona intentione defendi possit, cum sit jure Divino & naturali prohibitus, qua etiam ex causa nemini sive diviti, sive pauperi, & quantumvis miserabilis personæ hujusmodi contractum celebrare, lucrumve ex eo acquirere aut retinere licet. (a) Si tamen in Germania est aliquis contractus, in quo quinque pro centum accipiuntur, aliis modo & forma, quam supradictis celebratus, non per hæc talem damnare aut probare intendimus, donec specialis fiat de eo expressio, & consideratio, ut quid de eo sit sentendum, decernatur, sicut de proposito decreto est.

(a) Sequentem Clausulam Decisionis Grægorianæ studiosè suppressit P. DANIEL CONCINA de Usur. contr. trim. Diff. I, c. 6. §. 1. quamvis Ballarinus, ex quo ille rescripsit, integrum tenorem eadem characterum forma exhibeat.

§. 265.